

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL PROCESUAL CIVIL CA RAMURĂ DE DREPT

Secțiunea I

Noțiuni generale despre dreptul procesual civil

§1. NOȚIUNEA DE DREPT PROCESUAL CIVIL

1. Prezentare generală

Pacea socială este determinată și organizată de norma juridică. Potrivit lui Hegel „prin faptul că dreptul se instituie și că el este cunoscut se înlătură tot accidentalul simțirii, al opiniei subiective, forma răzbunării, a milei, a egoismului și numai astfel își dobândește dreptul determinația sa adevărată și ajunge la cinstea ce i se cuvine” (Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*, 1969, p. 241).

Norma substanțială sau materială și norma procesuală se completează formând cadrul juridic general pentru buna desfășurare a relațiilor sociale.

Ce este dreptul civil fără dreptul procesual civil? Un ansamblu de norme menit să disciplineze relațiile sociale, prin oferirea unui model de conduită, care rămâne neîmplinit uneori din cauze dependente de voința subiectelor de drept.

Dreptul civil nu are eficiență fără ***dreptul procesual civil*** în cazurile în care subiectele de drept nu respectă dispozițiile sale reglementare. Faptul instituirii și cunoașterii dreptului nu trebuie să conducă imediat la concluzia că acesta va fi întocmai respectat. În lumea raporturilor private, omul „greșește” involuntar sau dimpotrivă, are atitudini conforme sau contrare dreptului după cum consideră că i se realizează propriul interes. Respectul normei se poate datora fie convingerii subiectelor de drept că norma le este potrivită și avantajoasă, fie temerii insuflăte de aplicarea sancțiunii. Așadar, încălcarea normei de drept substanțial poate avea drept cauză, pe de o parte, credința destinatarului normei constând în inutilitatea acesteia sau în injustiția pe care i-o produce respectarea acesteia, iar pe de altă parte, înlăturarea subiectivă a temerii pentru sancțiunea de aplicat.

Dreptul subiectiv civil este definit ca posibilitatea titularului de a avea o anumită conduită, de a pretinde o conduită corespunzătoare subiectului pasiv, constând în „a da”, „a face” sau „a nu face”, iar în caz de nevoie, de a apela la forța coercitivă a statului (Ungureanu, Munteanu, *Drept civil. Partea generală*, 2013, pp. 107-108; Chelaru, *Drept civil. Partea generală*, 2007, p. 58; Beleiu, *Drept civil român, Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, pp. 73 și 74; Boroi, *Drept civil. Teoria generală*, p. 56).

Când titularul nu-și poate exercita dreptul absolut în toate prerogativele sale, deoarece un terț îl împiedică să o facă, sau când titularul dreptului relativ nu-și poate realiza creanța pentru că subiectul pasiv abordează o conduită contrară dreptului, trebuie să existe un remediu, o soluție care să ducă la realizarea conținutului raportului juridic respectiv.

În această situație, în raport cu conținutul definiției anterioare se poate susține că titularul dreptului subiectiv civil se află în „caz” (stare) de nevoie, astfel că are deschis apelul la forța coercitivă a statului. Acest aspect a fost relevat plastic în literatura de specialitate prin utilizarea noțiunilor metaforice de „ordine de pace” și „ordine de război”, arătându-se că atunci când „ordinea de pace” este afectată de atitudinea contrară dreptului subiectiv ea devine o „ordine de război” (Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, 2007, p. 9), impunându-se apelul la forța coercitivă prin aplicarea normei procesuale.

S-a arătat în doctrină că „dreptul procesual reprezintă cealaltă față a dreptului material” (civil), constituind aspectul său sancționator (Stoenescu, Zilberstein, *Drept procesual civil. Teoria generală*, 1983, p. 39). Pe de altă parte și dreptul procesual ar fi de neconceput fără existența unui drept material pe care să-l apere și să-l valorifice (Ciobanu, *Drept procesual civil*, vol. I, 1986, p. 11).

Dat fiind raportul între dreptul substanțial și dreptul procesual, devine importantă determinarea conținutului acestuia din urmă, deoarece posibilitatea de a apela la forța statală pentru asigurarea protecției dreptului subiectiv nu se referă numai la obținerea unei hotărâri judecătorești, ci și la punerea acesteia în aplicare. Atâta timp cât încălcarea dreptului subiectiv se produce ca urmare a faptului că autorul încălcării nu se teme de sancțiunea care poate interveni, este cert că după obținerea unui act jurisdicțional care să-l oblige la conduita corectă sau să-l sancționeze, atitudinea sa poate fi pe mai departe determinată de simpla sa voință, astfel că se impune organizarea unui ansamblu de norme care să asigure și executarea hotărârilor obținute, tot prin intermediul forței publice, statale.

Așadar, dreptul procesual civil cuprinde normele juridice care reglementează organizarea și desfășurarea activității de soluționare a pricinilor referitoare la drepturi subiective civile și la situațiile juridice ocrotite de lege, precum și la executarea silită a titlurilor executorii.

Literatura de specialitate a prezentat de-a lungul timpului o serie de definiții ale dreptului procesual civil ca ramură de drept (Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, vol. I, 1932, p. 5 și urm.; Boroi, Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, 1996, p. 6; Măgurean, *Drept procesual civil*, 2004, p. 7; Dănilă, Roșu, *Drept procesual civil*, 2004, p. 1; Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, 2007, p. 4; Leș, *Tratat de drept procesual civil*, 2010, p. 13; Tăbârcă, *Drept procesual civil*, vol. I, 2008, p. 9; Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Noul Cod de procedură civilă, 2013, pp. 90-92; Tăbârcă, *Drept procesual civil*, 2013, p. 8; Ciobanu, Briciu, Dinu, *Drept procesual civil, drept execuțional civil, arbitraj, drept notarial, curs de bază pentru licență și masterat, seminare și examene*, 2013, p. 58, Leș, *Tratat de drept procesual civil*, 2014, p. 21), însă dintre acestea o reținem pe aceea conform căreia dreptul procesual civil reprezintă ansamblul normelor juridice care reglementează modul de judecată de către instanțele judecătorești a pricinilor privitoare la drepturi civile ori la interese legitime care se pot realiza numai pe calea justiției, precum și modul de executare silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii (Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, 1996, p. 158).

Definiția aduce în discuție câteva noțiuni care trebuie analizate. Astfel, pricinile sunt privitoare la **drepturi civile** (subiective – n.n.) ori la interese legitime (situații juridice ocrotite).

Noțiunea de **drepturi civile** cuprinde nu numai drepturile subiective civile consacrate de normele de drept civil, care se raportează și la relațiile de familie, comerciale etc., ci și la cele prevăzute de dreptul muncii, de dreptul proprietății intelectuale etc.

Noțiunea de „drept civil” a fost extinsă prin intrarea în vigoare a noului Cod civil, la 1 octombrie 2011, art. 2 și 3 din cod prevăzând că acesta reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil, dar se aplică totodată raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil, profesioniștii fiind toți cei care exploatează o întreprindere (comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege – art. 8 din Legea nr. 71/2011; (Cărpenaru, *Dreptul comercial în condițiile noului Cod civil*, în CJ nr. 10/2010, p. 546).

În același timp, art. 2 C. pr. civ. arată că dispozițiile Codului de procedură civilă sunt dispoziții de drept comun în materie civilă, astfel că ele se aplică și în alte materii, în măsura în care legile care le reglementează nu cuprind dispoziții contrare.

În forma anterioară adoptării Legii nr. 76/2012, de punere în aplicare a codului se definea materia civilă prin orice raporturi de drept privat și de drept public, cu excepția celor supuse legii penale, fiind astfel cert că noțiunea de *civil* înțeleasă de cod este mult mai largă din punct de vedere procesual, regulile codului urmând să se aplice și unor raporturi care, substanțial, nu aparțin dreptului civil (Leș, *Noul Cod de procedură civilă, Comentariu pe articole*, vol. I, *Articolele 1-449*, 2011, p. 5).

Pentru a evita însă orice controverse care ar fi putut deriva din utilizarea noțiunii de „drept public”, forma actuală a codului nu se mai referă expres la aceasta, dar arată expres că aceeași procedură se va aplica și în materii (care nu țin de dreptul privat – n.n.) și pentru care legea specială nu cuprinde reglementări aparte, cum este cazul dreptului administrativ, supus aceleiași proceduri civile, în completarea dispozițiilor Legii nr. 554/2004 (Tabacu, *Procedura contenciosului administrativ și noul Cod de procedură*, RTSA nr. 2 (29) decembrie 2011, p 200; ÎCCJ, S. cont. adm. și fisc., dec. nr. 2558 din 14 mai 2010, în RRDJ nr. 2/2010, pp. 118-124).

Interesul legitim definește situația socială care nu se poate realiza decât pe calea justiției; deși ea nu are o reglementare substanțială pentru a fi considerată ca drept subiectiv, se aseamănă foarte mult cu acesta, bazându-se uneori chiar pe aparență: posesia ca stare de fapt, interese nesusținute de un drept subiectiv (în procedura necontencioasă), sau dreptul nu este încă exigibil, încuviințarea unor situații noi (adopția) etc.

Totodată definiția menționează pe lângă hotărârile judecătorești și **alte titluri executorii**, înțelegând astfel și actele autentice întocmite de notarii publici, titlurile de creanță în materie fiscală (Codul de procedură fiscală – Legea nr. 207/2015¹), procesele-verbale de contravenție (O.G. nr. 2/2001), contractele de credit, inclusiv contractele de garanție reală sau personală, încheiate de o instituție de credit (O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului²), cambia, biletul la ordin și cec-ul (legile nr. 58 și 59 din 1934³) etc. (Hurubă, în Leș, I., coordonator, *Tratat de drept procesual civil*, vol. II, 2015, pp. 534-537).

2. Noțiunea de procedură civilă

Noțiunea „drept procesual civil” include pe cea de „**procedură civilă**”, deși frecvent cele două sintagme sunt utilizate în același sens, fiind confundate. Nu este însă o greșeală,

¹ Publicată în M. Of. nr. 547 din 23.07.2015, în vigoare din 1.01.2016.

² Publicată în M. Of. nr. 1.027 din 27 decembrie 2006.

³ Publicate în M. Of. nr. 100 din 01 mai 1934.

în mod tradițional prin procedură civilă fiind înțelese numai regulile de desfășurare a procesului civil. S-ar putea afirma astfel că procedura civilă are *două sensuri: unul restrâns*, privind procedura civilă propriu-zisă, cuprinzând o parte importantă a dreptului procesual civil, reglementând modul de desfășurare a procesului civil, pe parcursul celor două faze – judecata și executarea silită, și *un sens larg* în care se includ atât conținutul procedurii propriu-zise, cât și regulile de organizare judecătorească, de competență și cele privind acțiunea civilă.

Din rațiuni teoretice și pentru o bună organizare și structurare a materiei reținem că dreptul procesual civil include procedura propriu-zisă, normele de competență și de organizare judecătorească (jurisdicția) și normele reglementând acțiunea civilă. Este necesar ca mai întâi să se analizeze aspectele de organizare judecătorească și acțiunea civilă, care leagă dreptul substanțial de dreptul procesual și realizează trecerea de la jurisdicție (organizare judecătorească și competență) la procedura civilă propriu-zisă (jurisdicție – acțiune civilă – procedură), iar ulterior procedura propriu-zisă.

Etimologic *jurisdicția* provine din latinescul *jurisdictio* (Molcuț, *Drept roman*, 1994, p. 64), compus din „*juris*” – drept și „*dicto*” – rostire, exprimare, constând în dreptul magistratului de a supraveghea îndeplinirea formelor proprii jurisdicțiilor prin care părțile își valorificau pretențiile (Ștef, *Dicționar de expresii juridice latine*, 1995, p. 119).

În materie, noțiunea interesează, pe de o parte, în sensul său de putere, competență de a judeca, iar pe de altă parte în sensul de ansamblu al organelor care au competență de a judeca pricini de aceeași categorie (pe criteriul vertical-material sau pe criteriul orizontal-teritorial – Leș, *Tratat de drept procesual civil*, 2002, pp. 3 și 4). Astfel, jurisdicția cuprinde organizarea judecătorească, dar și competența instanțelor judecătorești și a altor organe cu activitate jurisdicțională, lămurirea sensului acestei noțiuni impunându-se numai din rațiuni practice, deoarece aceasta se încadrează, așa cum am arătat, în dreptul procesual civil, ca ramură distinctă de drept, fără a se considera și recunoaște apariția unui drept judiciar independent (Ceterchi, Luburici, *Teoria generală a statului și dreptului*, vol. II, 1977, p. 334; Pop, *Drept procesual penal*, vol. I, 1946, p. 31 și urm.; Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, 2010, p. 43).

§2. DREPTUL PROCESUAL CIVIL, AUTONOM ȘI DREPT COMUN

3. Rolul dreptului procesual civil

Autonomia dreptului procesual civil nu poate fi contestată deși nu se poate încadra perfect nici în dreptul public nici în cel privat, luând în considerare o privire dihotomică asupra dreptului (Leș, *Tratat de drept procesual civil*, 2008, pp. 14 și 15).

Iată câteva argumente care susțin independența dreptului procesual civil: obiectul de reglementare specific, care nu se poate cuprinde în nicio ramură de drept substanțial (organizarea și desfășurarea procesului, competența, acțiunea civilă etc.); principiile desfășurării procesului civil distincte de principiile dreptului civil; caracterul normelor de drept procesual, în mare parte imperative, distinct așadar de caracterul normelor de drept material (civil); sancțiunile specifice, precum și efectele acestora (decăderea procesuală).

Independența nu exclude, ci dimpotrivă implică interdependența cu alte ramuri de drept, mai ales că fără procedură „tăișul” – dreptul substanțial ar rămâne fără „mâner” – inutil. Această metaforă a fost utilizată în materia dreptului penal în raport cu dreptul procesual

penal, dar ea se aplică și în situația analizată (Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. I, 1996, p. 31; Mommsen, *Droit penal des romains*, traduit par J. Duquesne, Paris, 1907, vol. I, p. XIV).

Aceasta relevă *rolul sancționator* al dreptului procesual civil, destinat să asigure respectarea altor dispoziții normative, făcând parte din alte ramuri de drept.

În materie procesuală părțile și judecătorul nu pot să urmeze orice conduită dorită, procedura impunând reguli ce trebuie respectate, câmpul voinței părților fiind mult limitat de dispoziții imperative, ceea ce denotă caracterul normativ, obligatoriu al dreptului procesual civil, care întărește aspectul său sancționator. De asemenea, în legătură cu acest rol și ca o dimensiune a caracterului normativ al dreptului procesual civil stă formalismul acestuia, măsură necesară pentru disciplinarea conduitelor particulare, toți fiind obligați să acționeze în același mod, cu respectarea acelorași exigențe de formă, pentru protejarea în final a prevederilor dreptului material. Nu trebuie confundată formalitatea cerută de dreptul procesual cu forma dreptului procesual. Acest ultim aspect relevă conținutul noțiunii de izvor al dreptului, pe când formalitatea este conținută în izvorul dreptului procesual, impunându-se cu obligativitate, pentru a limita și a disciplina libertățile individuale.

Dreptul procesual civil îndeplinește și *rolul de drept comun* pentru toate celelalte ramuri de drept procesual, care protejează drepturi substanțiale aparținând fie dreptului privat, fie dreptului public. În măsura în care acestea au o reglementare proprie, se va aplica acesta din urmă (dreptul procesual penal), iar dacă legea respectivă *lato sensu* tace, se va apela la normele procesuale civile. Sub imperiul Codului de procedură civilă de la 1865, se susținea în literatura de specialitate și că aplicarea procedurii civile trebuie făcută numai dacă respectiva ramură de drept, care nu are dispoziții procedurale, aparține dreptului privat, fără a se arăta ce se întâmplă în cazul procedurii administrative, ținând de dreptul public (Ungureanu, *Drept civil, Introducere*, 2005, p. 29). Codul de procedură civilă din anul 2013 reglementează însă calitatea de drept comun a dreptului procesual civil, prin art. 2 C. pr. civ. care arată că dispozițiile codului constituie procedura de drept comun în materie civilă, iar în *materia civilă* (din punct de vedere procedural) trebuie incluse raporturile juridice de drept privat și de drept public, cu excepția celor supuse legii penale.

Coroborat cu aceasta, art. 2 C. civ. – Obiectul și conținutul Codului civil – prevede că dispozițiile codului reglementează raporturile patrimoniale și pe cele nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil, viziunea monistă a legiuitorului simplificând și interpretarea asupra întinderii aplicării legii, Codul civil și procedură civilă, implicit, urmând să se aplice tuturor raporturilor juridice private, în sensul art. 2 și 3, inclusiv raporturilor dintre profesioniști (Piperea, *Profesionistul și întreprinderea sa*, în CJ nr. 1/2012, pp. 19-21)¹, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil. Ca atare, raporturile juridice private, civile personal nepatrimoniale, de familie, profesionale, de afaceri, de dreptul muncii, transporturi, vor fi supuse Codului de procedură civilă, în lipsa unei reglementări speciale.

¹ Sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere.

Constituie exploatarea unei întreprinderi exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ.

Noțiunea „profesionist” include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil – art. 8 din Legea nr. 71/2011.

De asemenea, aplicarea dreptului procesual civil se va realiza și în cadrul acelor raporturi juridice, devenite litigioase, aparținând unor ramuri de drept în care există dispoziții procedurale speciale însă acestea nu sunt suficiente pentru asigurarea protecției dreptului substanțial respectiv, cum este dreptul administrativ.

În reglementarea franceză se regăsește un Cod de procedură administrativă, care se aplică deosebit de procedura civilă (Rouquette, *Petit traité du proces administratif*, 2010, p. 13; Guinchard, Ferrand, Chainais, *Procédure civile*, 2009, p. 4).

Legiuitorul român a optat pentru un Cod administrativ¹, în care sunt cuprinse succinte dispoziții procedurale, acolo unde se derogă de la dreptul comun în materie, reglementat de Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, care la rândul său se complinește cu normele Codului de procedură civilă, în măsura în care acestea nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de putere dintre autoritățile publice și persoanele vătămate în drepturile sau interesele lor legitime (art. 28 alin. 1).

Similar, art. 3 alin. 2 din Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscală trimite în completare la Codul de procedură civilă², raporturile la care se referă, de drept fiscal, ținând în mod cert de dreptul public, dar încadrându-se în ipoteza art. 2 C. pr. civ. Art. 275 din Codul muncii arată că dispozițiile acestuia se completează cu prevederile Codului de procedură civilă. Art. 342 alin. 1 din Legea insolvenței nr. 85/2014 prevede că aceasta se completează, în măsura în care nu contravin, cu normele Codului de procedură civilă și ale Codului civil.

În concluzie, rolul de drept comun al dreptului procesual civil presupune atât aplicarea sa acolo unde nu există nicio prevedere procesuală, cât și completarea normelor de procedură existente, dar insuficiente.

4. Raportul dreptului procesual civil cu alte ramuri ale dreptului

a) Dreptul procesual civil și dreptul civil

Principala și cea mai importantă legătură ce trebuie stabilită este dată de raportul procedurii cu ***dreptul civil***, substanțial. Utilitatea fiecăreia dintre aceste ramuri se concretizează prin intermediul celeilalte, nefiind de conceput drept material fără drept procesual și viceversa.

Pentru a exprima raportul între cele două ramuri de drept în literatura de specialitate se arată că legătura dintre ele „dă expresie corelației dintre conținut și formă” (Ciobanu, *Tratat ...*, vol. I, 1996, p. 160).

b) Dreptul procesual civil și alte ramuri de drept privat

Dreptul procesual civil se aplică și raporturilor procesuale determinate de raporturi de drept substanțial născute potrivit altor ramuri de drept privat, în măsura în care procedura reglementată în aceste ramuri nu este îndeostulătoare pentru soluționarea posibilelor litigii (dreptul muncii).

¹ Adoptat prin O.U.G. nr. 57 din 3 iulie 2019, publicat în M. Of. nr. 555 din 5 iulie 2019.

² Unde prezentul cod nu dispune, se aplică prevederile Codului civil și ale Codului de procedură civilă, republicat, în măsura în care acestea pot fi aplicabile raporturilor dintre autorități publice și contribuabili/plătitori.

c) Dreptul procesual civil și alte ramuri de drept procesual

Dreptul procesual civil este ramură de drept comun pentru orice procedură aparținând **dreptului public**, astfel încât el va asigura prevederile necesare sau completarea celor existente în orice ramură de drept procesual.

Procedura penală apelează la procedura civilă, atunci când în discuție este executarea unor dispoziții privind despăgubiri civile pronunțate în hotărâri penale¹. Importanța distincției între cele două proceduri este determinată de situația în care una și aceeași faptă constituie un delict civil, dar se încadrează și în sfera infracțiunii. Principii esențiale în materie substanțială, cum sunt repararea integrală a prejudiciului, dar și *ne bis in idem*, fac dificilă alegerea între parcurgerea celor două proceduri, astfel că s-a impus instituirea unor reguli care să soluționeze eventualul conflict între acestea, respectiv *electa una via non datur recursus ad alteram* (Stătescu, Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, 2000, p. 125 și urm.), față și de slăbiciunea individului persoană vătămată care, cel puțin din punct de vedere financiar, preferă procedura penală.

Alegerea sau excluderea aplicării uneia sau alteia dintre proceduri se justifică pe diferențele existente între acestea. Astfel, dacă ambele proceduri apără drepturi subiective consacrate de norme materiale, totuși deosebirile sunt de esență: la nivelul principiilor celor două ramuri de drept, dreptul procesual penal se caracterizează de regulă prin oficialitate, iar dreptul procesual civil prin disponibilitate; în materia organelor care participă la judecată, procesul penal se desfășoară în prezența procurorului care are rol de acuzator, pe când procesul civil este numai prin excepție desfășurat cu participarea procurorului; procesul penal cuprinde de regulă trei faze – urmărirea penală, judecata și executarea, în timp ce procesul civil se desfășoară în general în două faze, lipsindu-i urmărirea, cu excepția cazurilor speciale, de excepție când procesul civil nu se poate desfășura decât după o procedură prealabilă, cum este cazul în contenciosul administrativ; opozabilitatea hotărârii penale este diferită de cea a hotărârii civile, autoritatea de lucru judecat a hotărârii penale față de cea civilă operează raportat la existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o.

Procedura fiscală va fi în aceeași măsură completată cu dispozițiile procesuale civile, dacă în procesul de aplicare a legii se ajunge la situația lipsei de reglementare, deoarece procedura civilă conține regulile generale, iar legea trebuie interpretată pentru a produce efecte nu pentru a nu produce asemenea consecințe – *lex interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*.

Totodată, în măsura în care este posibil se va apela și la argumentul de analogie, urmărindu-se însă respectarea dispozițiilor speciale care nu pot fi extinse prin analogie – *ubi eadem est ratio ibi eadem lex esse debet*.

d) Dreptul procesual civil și dreptul internațional privat

Dreptul internațional privat cuprinde norme pentru determinarea legii aplicabile unui raport de drept internațional privat, ca raport juridic civil, comercial sau alt raport de drept privat cu element de extraneitate (art. 2557 C. civ.).

În cazul acestor raporturi juridice nu interesează numai legea de drept substanțial aplicabilă, ci și regulile privind determinarea instanțelor competente, a formei și a modului de soluționare a litigiilor ivite în raporturi juridice cu elemente de extraneitate, recunoașterea și executarea hotărârilor străine (Ungureanu, Juguștru, *Manual de drept internațional privat*,

¹ Art. 581 C. pr. pen.

2001, p. 19; Duminică, Olah, *Drept internațional privat – Partea generală*, 2014, p. 19), dreptul procesual civil fiind influențat, ca aplicare în spațiu, de reglementările dreptului internațional privat.

■ **Speță:**

1. A.B. a solicitat la 12 decembrie 2018 anularea raportului de inspecție fiscală și a deciziei de impunere încheiate la 10 august 2018, în ceea ce privește stabilirea obligației de plată a TVA stabilit suplimentar pentru perioada verificată. Totodată a solicitat și suspendarea executării actelor fiscale atacate.

A arătat că a atacat decizia de impunere în fața organelor fiscale, dar că nu a primit niciun răspuns.

Instanța a respins ca inadmisibilă cererea, reținând că nu pot fi atacate actele fiscale menționate, ci numai decizia de soluționare a contestației administrativ-fiscale, deoarece în speță se aplică norma specială, care derogă de la dreptul comun.

A.B. a declarat recurs împotriva sentinței.

Cum va motiva cererea?

§3. IZVOARELE DREPTULUI PROCESUAL CIVIL CA RAMURĂ DE DREPT

5. Generalități

Pentru a ajunge la noțiunea de „drept pozitiv procesual” trebuie analizate mai întâi izvoarele materiale ale dreptului, constând în realitățile exterioare economice, sociale, culturale, ideologice, „solicitante” ale unor reguli specifice și care determină acțiunea legiuitorului (Popa, *Teoria generală a dreptului*, 2005, p. 161). Această cercetare a factorilor determinanți pentru apariția dreptului ține însă de materia filosofiei dreptului sau a altor științe în corelație, investigația teoretică a fenomenului juridic având valoare în cazul prezentat numai în ceea ce privește interpretarea istorică, teleologică și structuralistă a normei procesuale.

Așadar, pentru dreptul procesual civil devine necesară analizarea formei sale de exprimare, ceea ce *lato sensu* cuprindem în noțiunea de „formă” sau „izvoare formale”.

De asemenea, este important a se observa și eficiența juridică a doctrinei și jurisprudenței naționale și internaționale, precum și a cutumei, dacă este cazul.

6. Legea *lato sensu*

Dreptul procesual civil își regăsește izvoarele atât în norme interne, cât și în norme internaționale, devenite reglementări interne pe calea aderării României la tratatele internaționale.

Izvoarele formale internaționale sunt așadar tratatele la care România este parte și pe care le-a ratificat Parlamentul, cu particularitățile dreptului european, care în condițiile tratatului nu necesită preluare în dreptul intern (Ștefan, Andreșan-Grigoriu, *Drept comunitar*, 2008, p. 116 și urm.).

Pentru a constitui izvoare ale dreptului procesual civil aceste acte normative internaționale trebuie să cuprindă reglementări procesuale. Astfel, în materie se încadrează: Convenția privind procedura civilă, semnată la Haga în 1954, și ratificată de România în

anul 1971¹, Convenția europeană a drepturilor omului, adoptată de statele membre ale Consiliului European în anul 1950 și ratificată de România în anul 1994², Pactul internațional privind drepturile civile și politice, ratificat în 1974 de România, Convenția asupra competenței și executării hotărârilor în materie civilă și comercială, semnată la Bruxelles (1968), Convenția privind notificarea și comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială, adoptată la Haga la 15 noiembrie 1965³, Convenția privind obținerea de probe în străinătate în materie civilă sau comercială, adoptată la Haga la 18 martie 1970⁴, Convenția privind facilitarea accesului internațional la justiție, încheiată la Haga la 25 octombrie 1980⁵, Convenția europeană asupra recunoașterii și executării hotărârilor în materie de încredințare a copiilor și de restabilire a încredințării copiilor, adoptată la Luxemburg la 20 mai 1980⁶, Regulamentul UE nr. 1215/2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială⁷, Regulamentul nr. 2201/2003 al Consiliului Uniunii Europene privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești etc. A fost adoptată Legea nr. 189 din 13 mai 2003 privind asistența judiciară în materie civilă și comercială⁸.

Dispozițiile constituționale arată care este raportul dintre normele interne și cele internaționale, prevăzând că „tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern”, iar „statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte”.

În materia drepturilor omului Constituția prevede că reglementările internaționale la care România este parte au prioritate față de reglementările interne în măsura în care între aceste două categorii există neconcordanțe. De asemenea, Constituția arată că toate prevederile interne vor fi interpretate în raport cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, încheiată de Națiunile Unite în anul 1948.

În urma revizuirii Constituției în anul 2003, art. 20 a fost modificat în sensul că atunci când între reglementările interne și cele internaționale există neconcordanță, vor avea prioritate de aplicare cele mai favorabile, în materia drepturilor omului.

Aceeași dispoziție este preluată și în Codul de procedură civilă, care, în ceea ce privește pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, arată că dacă există neconcordanțe față de cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care legea internă (codul) conține dispoziții mai favorabile (art. 3).

De asemenea, este consacrată expres în art. 4 C. pr. civ. prioritatea normelor obligatorii ale dreptului european, față de prevederile codului, indiferent de calitatea sau de statutul părților, bineînțeles acolo unde aceste norme sunt izvoare de drept procesual (Duminică, *Criza legii contemporane*, 2014, pp. 57-66, Fuerea, *Temeiul juridic al angajării răspunderii statelor pentru neîndeplinirea obligațiilor asumate prin tratatele Uniunii Europene, privire specială asupra României*, 2017, pp. 122-125).

¹ Decretul nr. 81/1971.

² Legea nr. 30/1994 a fost publicată în M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994.

³ Legea nr. 124 din 11 aprilie 2003, publicată în M. Of. nr. 265 din 16 aprilie 2003.

⁴ Legea nr. 175 din 9 mai 2003, publicată în M. Of. nr. 333 din 16 mai 2003.

⁵ Legea nr. 215 din 22 mai 2003, publicată în M. Of. nr. 375 din 2 iunie 2003.

⁶ Legea nr. 216 din 22 mai 2003, publicată în M. Of. nr. 367 din 29 mai 2003.

⁷ Publicat în JOUE nr. L 351 din 20 decembrie 2012, pp. 1-32.

⁸ Publicată în M. Of. nr. 337 din 19 mai 2003.

În ceea ce privește tratatele internaționale la care România este parte, deși între acestea nu se poate determina o ierarhie, totuși de o mare importanță sunt prevederile Convenției europene a drepturilor omului, care cuprinde dispoziții generale în materie procesuală, ridicând la rang de principii anumite valori care trebuie respectate indiferent de reglementarea internă, care pe cale de consecință trebuie adaptată acestor normative.

Astfel, art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului arată că orice persoană are dreptul la un proces echitabil, iar art. 13 prevede că orice persoană are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale în cazul încălcării unor drepturi și libertăți recunoscute în convenție.

Aceste principii au valoare constituțională, având astfel forță juridică superioară legilor interne independent de caracterul acestora – lege organică sau ordinară (Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului – Comentarii pe articole*, vol. I, *Drepturi și libertăți*, 2005, p. 100).

Și la nivelul Uniunii Europene, Tratatul privind Uniunea Europeană¹ prevede la art. 6 că „Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor”, însă nu extind competențele organelor Uniunii cu privire la aplicarea acestor dispoziții².

Constituția reprezintă un alt izvor formal al dreptului procesual civil, datorită faptului că reglementează principiile fundamentale în materie, principii care urmează să fie preluate de normele ramurii de drept procesual. Astfel, legea fundamentală prevede: neretroactivitatea legii [art. 15 alin. (2)], egalitatea tuturor în fața legii (art. 16), accesul liber la justiție (art. 21), dreptul la apărare (art. 24), înființarea organelor judecătorești prin lege organică (art. 73 și 126), dreptul de a ataca hotărârea judecătorească în fața unei instanțe mai mari în grad (art. 129) etc.

Toate reglementările în materie procesuală trebuie să se pună de acord cu Constituția, nefiind permisă nicio derogare de la prevederile acesteia, decât în cazurile permise de lege.

Cel mai important și cuprinzător izvor formal al dreptului procesual civil este Codul de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 134/2010, cu modificările ulterioare.

Codul de procedură civilă anterior a fost adoptat la 9 septembrie 1865 și a fost pus în aplicare de la 1 decembrie 1865, inspirat din Codul procesual francez de la 1806, precum și din Legea de procedură civilă a cantonului Geneva din 1819.

Evoluția legislativă a Codului adoptat la 1865 a permis legiuitorului actual să țină seama de realitățile prezente, adoptând noul Cod de procedură civilă cu scopul de a complini lacunele legislative, dar și de a asigura modernitatea necesară.

Codul cuprinde șapte cărți reglementând: dispoziții generale, procedura contencioasă, procedura necontencioasă, arbitrajul, executarea silită, diverse proceduri speciale și procesul civil internațional.

Alte legi *lato sensu*, izvoare ale dreptului procesual civil sunt: Legea notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995³; Legea nr. 51/1995 privind organizarea și desfășurarea profesiei de avocat⁴; Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară⁵ etc.

¹ Publicat în JOUE nr. C 83 din 30 martie 2010, pp. 13-46, 201-388.

² Art. 6 alin. (2) din TFUE prevede că „Dispozițiile cuprinse în Cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate”.

³ Publicată în M. Of. nr. 237 din 19.03.2018.

⁴ Publicată în M. Of. nr. 440 din 24.05.2018.

⁵ Publicată în M. Of. nr. 827 din 13.09.2005.

7. Jurisprudența

Tradițional jurisprudența nu constituie izvor formal în dreptul românesc, judecătorii fiind independenți, conform Constituției revizuite (art. 124 și 125) și Legii nr. 303/2004 privind statutul magistraților, supunându-se numai legii. Or, în acest context legislativ nu se poate accepta ca o soluție jurisprudențială să devină obligatorie pentru alți judecători, cu atât mai mult cu cât, după modificările aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 310/2018, ca urmare a deciziilor Curții Constituționale (nr. 369/2017 și 874/2018)¹ și ale Înaltei Curți de Casație și Justiție (nr. 52/2018 și 2/2019)², instanța supremă nu mai este singura care are în competență soluționarea recursurilor, astfel că și uniformitatea jurisprudențială este afectată.

Prin excepție, derogând de la această regulă, există și cazuri în care soluția unei instanțe judecătorești constituie izvor de drept, în sensul că trebuie luată în considerare ca drept pozitiv de către judecătorul investit cu soluționarea litigiului.

Astfel, în cazul recursului, dacă instanța de recurs casează hotărârea atacată și trimite spre rejudecare, hotărârea instanței de recurs este obligatorie pentru judecătorii fondului în ceea ce privește problemele de drept dezlegate.

În materia recursului în interesul legii, hotărârile pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție sub aspectul problemelor de drept dezlegate sunt obligatorii pentru instanțele care judecă ulterior cauze asemănătoare, deoarece legea arată că scopul acestei căi procedurale este tocmai interpretarea și aplicarea unitară a legii, iar dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

¹ Referitoare la excepția de neconstituționalitate a sintagmei „precum și în alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 1.000.000 lei inclusiv” cuprinse în art. XVIII alin. (2) din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 582 din 20 iulie 2017, **respectiv** referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 27 din Codul de procedură civilă, în interpretarea dată prin Decizia nr. 52 din 18 iunie 2018, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, a prevederilor art. XVIII alin. (2) din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, cu referire la sintagma „precum și în alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 1.000.000 lei inclusiv”, precum și a prevederilor art. 521 alin. (3) din Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 2 din 3 ianuarie 2019.

² Privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 27 din Codul de procedură civilă, cu referire la art. 147 alin. (4) din Constituția României, în sensul dacă efectele Deciziei Curții Constituționale nr. 369/2017, publicată în M. Of. nr. 582 din 20 iulie 2017, sunt aplicabile în privința hotărârilor date în apel, pronunțate după publicarea în Monitorul Oficial al României a deciziei menționate doar în litigiile începute ulterior sau și în procesele începute anterior publicării Deciziei Curții Constituționale nr. 369/2017, astfel încât, în acestea din urmă, în cazul inaplicabilității efectelor aceleiași decizii, art. XVIII alin. (2) din Legea nr. 2/2013 continuă să se aplice în forma anterioară publicării deciziei instanței constituționale? publicată în M. Of. nr. 609 din 17 iulie 2018, **respectiv** privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor din Codul de procedură civilă cu referire la art. 147 alin. (4) din Constituția României, în sensul de a se stabili dacă o decizie pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție în procedura hotărârii prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept își pierde efectul obligatoriu pentru instanțele judecătorești prin publicarea în Monitorul Oficial al României a unei decizii a Curții Constituționale, pronunțate în exercitarea controlului de constituționalitate a priori, ale cărei considerente sunt contrare dezlegării instanței supreme, publicată în M. Of. nr. 157 din 27 februarie 2019.